

MATTEO STRUKUL

BENEŠKO
POKOPALIŠČE

umetnost • zarote • Serenissima

napeta zgodovinska srhljivka

Vida
založba

MATTEO STRUKUL

BENEŠKO
POKOPALIŠČE

umetnost • zarote • Serenissima

napeta zgodovinska srhljivka

Vida
založba

Kazalo

1	Sante	13
2	Canaletto	17
3	Mučilnica	21
4	Pogovor	29
5	Oči	37
6	Izak Liebermann	41
7	Mnenje junaka	47
8	Presenečenje	53
9	Vohun	57
10	Pri zmagoslavnih Benetkah	61
11	Murano	67
12	Bolečina	73
13	Maske	79
14	Skrivnosti	85
15	Poročilo	91
16	Rakci	97
17	Strah	103
18	Dogovor	109
19	Trg San Giacomo di Rialto	113
20	Dve ženski	119

21	Irec	123
22	Fanatizem	133
23	Charlotte	141
24	Izpovedi	149
25	Angleški gospod	153
26	Peterica	161
27	V dvorinah moči	165
28	Obsedenost	171
29	Nokturno	175
30	Privlačnost	179
31	Težaven dan	185
32	Cigan	193
33	Steklo	197
34	Srečanje	201
35	Geto	205
36	Razbojniki	211
37	Pregled	219
38	Odločitve	225
39	Utemeljitev	229
40	Beneško pokopališče	235
41	Kri	241
42	Simbol	245
43	Vprašanja	253
44	Nočni nemir	257
45	Izginotja	263
46	Nazaj na začetek	267
47	Kesanje	271
48	Iskanje rešitve	277
49	Prepričevanje doža	281
50	Sekmet	285
51	Med maskami in kostmi	289
52	Akcija	293

53	Srca in pištole	297
54	Obračun	301
55	Konec igre	307
56	Zabava	315
57	Benetke	319
58	Obljuba	323
	Opomba avtorja	325
	Zahvala	329

Za Silvio
Za mojo ljubljeno Benečijo

Razgledoval se je po lastnem življenju in zazdelo se mu je grozno; zazdelo se mu je, da je njegova duša gnusna. Toda nad tem življenjem in nad to dušo je svetil blag dan.

Victor Hugo, *Nesrečniki**

Pravi talent je zmerom dobrodušen in iskren, odprt, nikoli ne piko-lovski; pri njem zbadljivka samo boža duha, samoljubju v živo nikdar ne meri.

Honoré de Balzac, *Izgubljene iluzije***

Chevalier je s svojim trirogelnikom in v staromodnih oblačilih, kakor sključen, mršav duh starega režima, priklical strašljiv spomin.

Joseph Conrad, *Dvoboj*

Skratka, človeštvo bi moralo blagoslavljati njegov spomin, ko bi ne bil razuzdan v eni od svojih čednosti. Tako pa je njegov čut za pravico storil iz njega razbojnika in morilca.

Heinrich von Kleist, *Michael Kohlhaas****

* Prevedel Silvester Škerl, Ljubljana, 1969.

** Prevedel Vladimir Levstik, Ljubljana, 1966.

*** Prevedel Janez Žagar, Ljubljana, 1969.

I

Sante

Bila je volčja noč.

Sante je stal na čolnu. Veliko veslo je potiskal naprej. Nebo se je obarvalo rožnato. Na laguni je odsevala zora in zdelo se je, da razkriva mehki klobuk orjaške meduze, ki se je zavlekla pod tekoči trebuh Benetk. Še pred nekaj dnevi je bilo veliko prozorno zrcalo ena sama ledena plošča. To se ni zgodilo prvič. Starejši so pripovedovali, da so morali Benečani že v preteklosti razbijati led, da so se lahko spet premikali po vodi. Od velikih skladov prejšnjih dni, ki so nastali, ko so ledeni zastor spet prekrile temne žile in nazadnje počile, je zdaj ostalo le še nekaj plavajočih plošč, ki so spominjale na spreminjajoče se sledi prikazni.

Še vedno je mraz rezal do kosti, čeprav se je temperatura dvignila. Kanal Rio dei Mendicanti je bil en sam modrikast trak. Na eni strani kanala se je potikal potepuh, zavrit v star temen plašč, tako obrabljen, da si lahko slutil, kako ga košček za koščkom žrejo molji. V eni roki se mu je zibala svetilka, ki je oddajala šibki soj. Sante se ni zmenil zanj. Na takem kraju videti ubožca ni bilo nobeno presenečenje.

Temne gmote falansterijev in razpadajočih barak, ki so gledale na priveze, so se vzpenjale proti nebu, kot da bi se revni trudili zgraditi eno nadstropje na drugo v obupanem poskusu, da bi se

dotaknili Božjih rok. In tako od Boga dobili milost ali odpuščanje, ki žal nikoli ni prišlo. Saj ne, da so imeli kdo ve kakšne grehe, razžrti od lakote in revščine, pohotnih sester, ki sta bili pripravljene uničiti vsakogar v tem okolišu.

Na vrvi se je sušila žehta in perilo ter oblačila, polna zaplat in lukenj, je bičal leden veter, ki jih je privzdigoval kakor trde cunje, ki pripadajo krogu prekletih.

Medtem ko je *sandolo* počasi plul po vodi, se je vsenaokrog razlivala vročična svetloba in tako se je zarja umikala bolnemu trepetanju zore. Iz dimnikov se je dvignilo nekaj oblakov dima. Temni čolniček je plul mučno počasi, vendar Sante ni bil razpoložen, da bi veslal živahneje. Bila je noč brez sna, in medtem ko mu je čelo prekrival ledeni znoj, je opazoval gnile strešne tramove. Iz strahu, da ne bo mogel skupaj spraviti večerje, ni zatisnil očesa. To, da ga je grizla lakota, pa je poskrbelo za vse ostalo.

Nazadnje je pogled usmeril proti velikemu pročelju cerkve San Lazzaro in poslopju Ospedale dei Mendicanti, bolnišnici beračev, ter pustil, da sta spolzela mimo njega.

Že dolgo si je vedno znova obljubljal, da ne bo več živel v Castellu. Žal je bila ta soseska najbolj razvpita v Benetkah in je z leti postala mlakuža mesta, za katerega se je zdelo, da si goreče želi lastne smrti in obljublja, da se bo vsak hip potopilo. Divje zabave, skoraj neskončen karneval, pokvarjenost in greh, ki so se naselili v teh ulicah, kjer so očitno vsak dan vznikale nove redute in bordeli: zdelo se je, da vse priča o tekmi s časom v obupanem poskusu dokončnega razkroja.

V mislih se je vrnil k svojim upravičenim željam po selitvi: zaradi pretiranih cen stanovanj jim je bilo usojeno, da se bodo razblinile. Nekdo, kot je bil on, preprost kotlar, ni imel možnosti, da bi gojil tovrstne upe. Pač pa se je moral sprijazniti s skromnim brlogom, v katerem je živel z ženo in tremi otroki. Zavzdihnil je.

Medtem ko je z glavo, polno skrbi, še naprej utrujeno veslal, je nenadoma začutil, da je čoln trčil ob nekaj trdnega. Trk ni bil hud, vendar je zaradi presenečenja in lastne raztresenosti skoraj izgubil ravnotežje in pristal v vodi.

Z dobro umerjenim gibom trupa in prenosom teže se mu je uspelo obdržati na nogah, ob tem pa se je skoraj nagonsko ozrl na vodno gladino. Čeprav je prostor okrog njega osvetljevala mavrična svetloba zore, ni takoj doumel, za kaj gre.

Najprej je videl nenavaden splet črnih alg. Toda ko je pogledal malo bolje, je ugotovil, da sploh ni to, kar je mislil. Pred njim se je v vodi pojavila velika gmota las. In ko se je telo obrnilo, je pod njimi zagledal obraz: blede, bel, kot da bi mu nekdo izsesal vso kri. Ugasel obraz, ki je bil nekoč gotovo lep. Zdaj pa ga je ob njem spreletaval srh, saj je nosil dih smrti.

Sante je obstal z odprtimi usti in zastalim krikom v grlu.

Nato je zbral svojo notranjo moč, iztegnil roke in poiskal telo. Njegovi prsti so se dotaknili vratu in se potem oklenili ramen.

Ko je truplo potegnil k sebi in ga obupano skušal dvigniti na čoln, je zagledal nekaj, kar ga je osupnilo.

Ženska namreč ni bila samo mrtva. Nekdo ji je v silovitem besu razparal prsni koš in ji iztrgal srce.

Canaletto

Pogledal je, kaj je nastalo. In sploh ni bil nezadovoljen. Menil je, da bo s to tehniko, ki jo je počasi izpopolnjeval, Benetke lahko prikazal v novi luči in perspektivi. To ni več preprosta veduta, zamrznitev trenutka na platnu, temveč nova predstavitev dela mesta, preoblikovanega z igro perspektiv in pogledov, ki slavi veličino Serenissime.

Antonio Canal je dolgo opazoval podrobnosti slike. Prostor je interpretiral svobodno, čeprav je bila reprodukcija, tako kot je želel, skrben posnetek resničnosti. Privoščil si je debele, močne, barvite poteze čopiča, prepustil se je *chiaroscuro*, da bi zagotovil očiten dramatičen učinek.

Seveda so tradicionalisti menili, da se je odrekel gledališču, še več, da ga je izobčil. A sploh ni bilo tako! Slikati Benetke in samo pomisliti na to, da bi jih ločil od gledališča, je bila čista izdaja. In čeprav se je res odločil, da si bo pri scenografijah za Alessandra Scarlattija vzel premor, je bilo prav tako jasno, da je preučeval način, kako s svojimi načrti kar najbolj povzdigniti novo delo Antonia Vivaldija *Izdana in maščevana vera*.

Zaenkrat še ni bilo nič javno, kar je bilo glede na skoraj prekratniški značaj dela, ki ga je napisal veliki glasbenik, tudi bolje, toda kar zadeva njegovo ljubezen do gledališča, se ji ni odrekel.

Nasmehnil se je. Odkar so njegova platna postala najbolj iskana v celotnih Benetkah, so vsi postali poznavalci umetnosti in ocenjevalci njegovih del. Toliko boljše! Imel bo več naročil in tak obet je zagotovo potreboval.

Računi se prav gotovo niso sami plačevali. In ni šlo za čopiče, lepila in osnovne barve za temeljni premaz, barve in platna, sploh ne. Najprej so bile tu leče za kamero obskuro. Če si želel nekaj dobro izdelanega, so bile cene zelo visoke. In potem hiša. In razširitev delavnice. Stara hiša ni bila več primerna, zato se je odločil za nakup manjše zgradbe v Castellu. Stala je celo premoženje, in ko jo je plačal, je ostal brez prebite pare. Če niti ne omenjamo dejstva, da je moral mesec zatem popolnoma prenoviti streho. K sreči je dobil novo naročilo po zaslugi svojega prijatelja Alessandra Marchesinija, slikarja iz Verone, ki ga je zelo cenil in je njegove vedute priporočil bogatemu trgovcu iz Luce, Stefanu Contiju.

Poleg tega se je moral, če je želel narediti dober vtis na stranke in pridobiti nova naročila, kazati v spodobnih oblačilih. Potem so bili tu še služabniki. Saj ni imel cele vrste ljudi, ki bi skrbeli za njegove potrebe: le kuharja, služkinjo in hlapca. Vendar jih je bilo treba plačati! Skratka, sploh ni bilo preprosto. Toda dela se ni bal; pravzaprav je bil popolnoma zatopljen v svoje delo, v brezkompromisno prizadevanje, da bi človeškemu očesu ponudil nov način videnja Benetk ali da bi jih morda prvič videlo takšne, kot so v resnici, četudi poveljčane z barvo in svetlobo.

Na platnu, ki ga je naslikal po naročilu Stefana Contija, ga je najbolj prepričal lesk, ki je ožarjal vodo Velikega kanala in ji dajal bleščeče zelene odtenke. In potem žarki na fasadah palač, zlasti lesketanje na Fondaco dei Tedeschi, jasno in natančno na levi strani platna, ki predstavlja idealno protiutež sijočemu vodnjaku na trgu Erbaria, ki s svojim kvadratom ločuje Palazzo dei Camerlenghi in Fabbriche Nuove, ki ostajata v senci. To harmonijo *chiaroscurov* je ustvaril na podlagi risbe s svinčnikom, čez katero